

Welk geschied is ende heeft hem (nl. aan F. Lansbergen, I. d. W.) belooft behoudens zyn conscientie, discreteliek te draegen".

Het aanvankelijk resultaat was dus maar mager. Glaserus beloofde, dat hij zich behoudens zijn conscientie bescheiden zou gedragen.

Toch heeft de synode dit uitgewerkt, dat de al te strakke verhouding wat ontspannen werd.

Typend voor deze synode is zeker wel, dat de preek van D. Bernh. la Faillie uit Den Haag, waarmee naar de toenmalige gewoonte de synodezittingen beëindigd werden, gehouden werd over 2 Cor. 10:4: „Want de wapenen van onze krijg zijn niet vleeselijk, maar krachtig door God tot nederwerping der sterkten".

De synode van 1604 is een samensprekings-synode geweest en heeft een voorbeeld gegeven, de strijd des Heren te voeren met andere wapenen dan veelszins gedaan werd.

We moeten aannemen, dat de strijd daarna wel wat geluwd is. In de eerste plaats zou er op te wijzen zijn, dat de in-het-vorige-artikel-vermelde briefwisseling tussen lutheranen in Amsterdam en Rotterdam tot medio 1606 niet anders handelt dan over interne zaken, vooral het beroepingswerk, terwijl in tegen-

stelling met de voorgaande tijd met geen enkel woord gerept wordt van de verhouding tot de gereformeerden, hun prediking, of moeilijkheden van de zijde der magistraten. En vervolgens is op te merken, dat uit de acta van de particuliere synode van het volgend jaar, 1605, gehouden in Rotterdam, waar de verhoudingen zeer gespannen zijn geweest, in het geheel niets blijkt van weer oplopende strijd. Wel wordt ook daar geklaagd over de groei der lutherse gemeenten. We lezen sub art. 20: „Om te verhinderen der Martinisten aanwas en can vooralsnog geen beter middel gevonden worden als beraemt is in synode Woerdana des voorleden jaers, art. 15, waertoe mede dienstich geacht wort het schrift, tot dien eynde van D. Casparo Grevinckhoveo gestelt en uytgegeven, ende dit alles totdat in synodo nationali bequamer middelen zullen moghen gevonden worden". De verwijzing naar een Generale Synode inzake het tegengaan van de gestadige uitbreiding der lutherse gemeenten bewijst, dat de magistraten weinig of geen medewerking verleenden, gelijk ook de Staten al geen blijf gaven, achter de besluiten der kerkelijke te willen aanlopen. En voorts blijkt, dat de pogingen tot samenspreking plaatselijk werden voortgezet.

I. d. W.

Advent in verbergung (I)

UIT DE SCHRIFT

Keer weder, o jonkvrouw Israëls, keer weder tot deze uw steden!
Hoe lang zult gij u onttrekken, gij afkerige dochter? want de HERE heeft wat nieuws op de aarde geschapen: de vrouw zal de man omvangen.

Jeremia 31: 21b, 22.

Een wonderlijk profetisch woord is dat — het woord, dat Jeremia spreken moet op last des HEREN, en door de Statenvertalers aldus is overgezet: „de vrouw zal den man omvangen" — prof. Aalders vertaalt het aldus: „de vrouw zal om den man komen" ¹⁾.

Dat het een „Adventwoord" is, dit woord, waarover talloze bladzijden volgeschreven zijn, zelfs een dissertatie is verschenen (in 1670) — daarover zijn de meeste uitleggers het wel eens: van oude tijden aan heeft men in deze zegswijze een aanduiding en voorzegging willen zien van het wonder der heilige ontvangenis en geboorte van onze Helland.

Gelijk u blijken kan uit de Kanttekeningen van de Statenvertalers, in welke u bij deze woorden de noot leest:

„Doch de oude leraars verstaan dit van de moeder des Heren, Maria, die ook een vrouw genoemd wordt, die den rechten, sterken held en leeuw uit Juda, den Messias, door de verborgene werking des Heiligen Geestes, zonder mans toedoen, in haar lichaam heeft ontvangen".

Ik geloof er echter geen steek van, dat deze „oude leraars", zo Jeremia's woorden toepassend rechtstreeks op de ontvangenis en geboorte van Christus, het Woord Gods er in recht hebben verstaan en ontsloten.

U weet: „advent" betekent komst.

En nu is het de vraag, of de advent van Christus hierin zo geprofeteerd wordt, dat deze woorden dienen kunnen als onomstotelijke bewijspiaats van Christus' geboorteweg, in welke Gods hand en de man en de vrouw op zij schuift, de roep van het bloed uit-schakelende ²⁾.

Duurtmoeten we zien, waar het in deze woorden om gaat.

En dan treft ons de ontroerende en trouwe liefde van de God des Verbonds tot het volk, dat Hij Zich in Zijn eeuwige goedertierenheid had aangenomen als Zijn heilig volk, Zijn koninklijk priesterdom.

Het staat er met dat volk dodelijk-slecht voor: de bruid is hoer geworden. En daarmee is eigenlijk alles gezegd. De tien stammen zijn al geruime tijd geleden aan het eindoordeel overgegeven: de Noord-Israëlitische staat is van de wereldkaart weggevaagd. En het definitieve gericht over het twee-stammenrijk staat op het punt te komen: de weg is reeds bereid, langs welke Juda's gevangenen in trieste, ellendige colonne zullen heentrekken naar het vreemde land.

Maar door en achter de zware wolken van gericht en Verbondswraak blijft de onblusselijke, onuitroelijke liefde van de HERE glanzen.

Tot héél dat volk. Tot „Efraim", de Noordelijke staat, dodelijk getroffen door de bliksemen van Gods toorn — en tot „Juda", de Zuidelijke staat, over welke het onweer dadelijk zal losbarsten. Is „Efraim" ondanks zijn wegen van hoerij, Verbondsbreuk, Woordverlating, de HERE niet „een dierbare zoon", een „troetelkind" —? En dat is niet „alsóf"! En als de profeet hier zegt, dat „de ingewanden des HEREN

over Efraim rommelen", knabbel dan niet aan dit ontroerende spreken, door aan te komen dragen met uw: dit is wel een zeer mensvormige wijze van spreken! Inderdaad gaat al de sterke Verbondsliefde Gods nog tot de „afkerige dochter", tot „de jonkvrouw Israëls" uit, die de gave en schone bruidstool wel verwisseld heeft voor de pronkende opschik der publieke vrouw, maar die toch Gods bruid blijft. Want in de toorn gedenkt de HERE des ontfermens.

Dát laat Hij Zijn knecht Jeremia nu verkondigen. Deze moet in zijn profetische prediking a.h.w. over vele jaren heenspringen. Gevankelijk-weggevoerde jonkvrouw Israëls, geslagen en getuchtigde bruid! de HERE schept iets nieuws op de aarde!

Dat wil zeggen: hier gaan de klokken van Advent luiden.

Een enkele maal hebben we in onze kolommen melding gemaakt van het proces, door leden van de Ned. Herv. Kerk aan deze aangedaan, met het doel, een uitspraak te verkrijgen, waarbij de invoering, door de algemene synode, van de nieuwe z.g. kerkorde (barthiaans) als onwettige daad werd veroordeeld. En enkele weken geleden gaven we in Perschoouwer het grootste gedeelte weer van een artikel van dhr. Costerus, te Elkerzee, opgenomen in het door hem gere-digeerde blad: „Der Waarheid Getuigenis Geven".

Naar aanleiding van een en ander ontvingen we, waarvoor we dankbaar zijn, van een predikant der Ned. Herv. Kerk afschrift, met verloop om daaruit te citeren, van enige stukken, betrekking hebbende op deze procedure. We hopen er ook in andere nummers een en ander uit te melden. Want men weet: de zaak van de Hervormde Kerk gaat ons allen aan; hetgeen reeds in 1834 uitdrukkelijk erkend is, en later in andere vorm herhaald.

Voor ditmaal interesseert ons allereerst de uitspraak van het Gerechtshof te 's-Gravenhage, waarbij, „met aanvulling en verbetering der gronden", bekrachtigd werd het vonnis van de Arrondissementsrechtbank te Den Haag, 1e kamer, van 18 April 1951; tegen dit vonnis waren immers de klagers in hoger beroep gegaan.

In het arrest worden eerst allerlei kwesties van formele aard behandeld; daarbij gaat het over de vraag, of de Herv. Kerk wel gerechtigd was, op te treden als rechtspersoon met eigen verweer in deze zaak, gezien reglement zoveel, artikel zoveel. Daar-aan gaan we nu maar voorbij.

Van meer betekenis voor ons als belangstellende toeschouwers is volgende kwestie.

De appellanten (die thans in hoger beroep gingen) waren niet te spreken over de manier, waarop in eerste aanleg (door de arrondissementsrechtbank dus) was afgerekend met hun stellingen, 10 en 11, al dadelijk neergelegd in de eerste dagvaarding, die tegen de Ned. Herv. Kerk was uitgebracht.

Wat stond er in die stellingen?

In eigen woorden weergevende, wat we lezen, kunnen we stelling 10 van bezwaarden aldus omschrijven:

„De Generale Synode (van de Herv. Kerk) had tot taak, de Kerkorde voor te bereiden en vast te stellen. Ze had tot taak, dit te doen in gehoorzaamheid aan de H. Schrift en staande op de bodem der belijdenisschriften. Maar die synode heeft zich daar niet aan gehouden. Heeft ze niet zelf verteld, dat die belijdenisschriften slechts (dit woord citeer ik uit de mij gezonden afschriften, K. S.) de belijdenis der vaderen zijn? Staat dat niet in art. X van de Nieuwe Kerk-orde? Welnu, als ze belijdenis slechts der vaderen zijn, dan zijn ze niet meer belijdenis van de tegenwoordige

Er wacht u een blijde terugkeer. Want — en nu gebruikt Jeremia een aan-Israël-bekende spreekwoordelijke uitdrukking: „de vrouw zal om de man komen!"

Wij weten de juiste betekenis daar niet van. De gissingen zijn legio. Misschien is deze spreekwijze aldus te verstaan, dat het omgekeerde van de normale regel zal plaats vinden, en dus niet de man zich een vrouw, doch de vrouw zich een echtgenoot kiest.

In elk geval wil de HERE er mee zeggen: Ik ga iets doen, wat voor de mens lijnrecht tegen iedere regel in gaat — wat in de ganse wereld geen parallel vindt: Ik stel een nieuw begin. Voor „Efraim", Mijn „troetelkind". Voor die „afkerige dochter", die nog zal staan te weifelen, of zij van de geboden gelegenheid, terug te keren naar „deze haar steden", wel gebruik zal maken — m.a.w. of zij zich weer laat herstellen van de staat „der verstoten slet" naar de staat „der-weer-in-genade-aangenomen bruid"!

Dat is dus Advent in verbergung.

Als we nu dit woord maar niet exemplarisch, doch heilshistorisch uitleggen. Niet gelijk die „oude leraars", die hier de woorden hoorden: „de vrouw zal om de man komen", en daar maar zonder meer in lazen van Maria, die zonder mans toedoen de Messias in haar lichaam zou ontvangen. Dat heilse feit was aan Jeremia nog volkomen in verbergung. 't Gaat hierom: dat niet van de mens uit, doch louter en alleen door Gods soevereine liefde een nieuw begin gesteld en gemaakt wordt!

Zó spreekt de Heilige Geest, de Geest der profetie, van de Christus: in verbergung.

En is de troost voor de rechtvaardigen in Jeremia's dagen, die van verre de belofte gezien en omhelsd en geloofd hebben, uit dit woord al gróót geweest — voor ons, die in het klare licht der vervulling leven, wordt die vertroosting rijker, dieper, inniger.

De HERE heeft wat nieuws op de aarde geschapen. Er is in Christus, de tweede Adam, een nieuw begin: God heeft Zijn Eigen, Eeuwigen, Eniggeboren Zoon gegeven, opdat Zijn bruid, die telkens weer afhoert, en gevaar loopt, verstoten te worden om haar ontrouw, waarbij in smetloze bruidstool het eeuwige leven zal hebben, en in onverderflijke schoonheid de Vader kan worden voorgesteld.

Groningen.

J. SMELIK.

Proces Ned. Herv. Kerk

KERKELIJK LEVEN

Herv. Kerk. De synode heeft dan ook geweigerd, ze als belijdenisschriften der Ned. Herv. Kerk van vandaag te erkennen. Midden heeft ze de belijdenis der vaderen afgeschafte. Het enige wat ze deed, was: een niet nader omschreven „gemeenschap" met deze geschriften vast te stellen. Mede op deze grond is het besluit tot invoering van de Kerkorde in strijd met de bepalingen (art. 1 v. d. Additionele Artikelen), en is het dus onrechtmatig, ongeldig, onverbindend".

Tot zover (in eigen woorden, vrij weergegeven dus) stelling 10 van de bezwaarden, aanstonds in hun dagvaarding neergelegd.

Nu had de arrondissementsrechtbank (de eerste rechtsinstantie dus) hiertegenover een andere mening gesteld. Ze bleek weinig waarde aan die stelling 10 te hechten. We geven maar weer in eigen woorden haar standpunt te dien aanzien weer. Het komt hierop neer:

„Zeker, er staat wel in de bepalingen (art. 1. Add. Art.), dat de generale synode haar taak zal hebben uit te voeren „in gehoorzaamheid aan de H. Schrift en staande op de bodem der belijdenisschriften", maar Maar in de omschrijving van die taak, aldus de rechtbank, staat niets concreets te lezen omtrent het resultaat, waartoe de synode ten aanzien van de belijdenis en/of het belijden zou moeten komen. Bovendien onttrekt zulk een resultaat, voorzover het de leer der kerk betreft, aan beoordeling door de burgerlijke rechter. Zulk een resultaat zou aanleiding tot een burgerlijk rechtsgeschied kunnen geven, alleen voorzover ware gesteld, dat het als besluit onreglementair zou zijn genomen of als zodanig in strijd zou zijn met redelijkheid en goede trouw".

Persoonlijk kan ik deze overweging van de arrondissementsrechtbank niet in alle delen aanvaarden als juist. Een „concreet resultaat", als bovenbedoeld, onttrekt zich, voorzover het de kerkleer betreft, aan de beoordeling van de rechter? Bedoelt men daarmee, dat de rechter niet uitmaken kan, of een bepaalde leerinhoud waar is, goddelijk, dan geven we dát grif toe. Maar de rechter kan in antwoord op een ingebrachte klacht wel beslissen, of een bepaalde leerinhoud, zeg maar: een concreet resultaat van vaststelling overeenkomt met de voor het vaststellen gegeven regelen. Eveneens, of het overeenkomt met een reeds tevoren als verbindend gestelde andere inhoud. Althans, of een resultaat van nieuwe kerkelijke overwegingen strijdt met tevoren voor alle kerkwerk aanvaarde verbindende normen.

Intussen ligt de moeilijkheid bij het feit, dat h.i. bezwaarden te laat bij de rechter aankomen, en zich min of meer noodgedwongen, nu ook zelf op een standpunt plaatsen, dat hun verweer bij voorbaat tot machteloosheid doemt. Want toen de synode tot taak kreeg, een kerkorde te bereiden, staande op de „BODEM"

¹⁾ Korte Verklaring met Nieuwe Vertaling op Jeremia, II, blz. 67.

²⁾ Immers, niet alleen „de wil des mans" is hier uitgesproken — ook Maria is passief geweest bij het ontstaan van dit leven: toen op het moment, dat de Heilige Geest haar overschaduwde, de levensvrucht „Jezus" tot aanzijn kwam, geschiedde dit buiten de fysieke medewerking der maagd Maria om: zij heeft alléén maar geloofd — en dat was uitsluitend actie van haar geest, niet van haar vlees.

nt — en nu
spreekwoor-
t o m d e

niet van. De
spreekwijze
van de nor-
de man zich
genoot kiest.
ggen: Ik ga
tegen iedere
l geen paral-
e g i n. Voor
die „afkerige
of zij van de
r „deze haar
x. of zij zich
strotten slet“
omen bruid“!
ging.
platisch,
st. Niet gelijk
hoorden: „de
maar zonder
nans toedoen
en. Dat heils-
t verbergend,
t, doch louter
n n i e u w

t de profetie,

t in Jeremia's
n omhelsd en
t geweest —
vulling leven,
niger.

de geschapen.
en nieuw be-
Eniggeboren
ens weer af-
e worden om
bruidstooi het
flijke schoon-

J. SMELIK.

LIJK LEVEN

gewelgerd, ze
kerk van van-
belijdenis der
eet, was; een
met deze ge-
grond is het
strijd met de
tikelen), en is
bindend“.

gegeven dus)
is in hun dag-

t s r e c h t e
e dus) herte-
bleek weinig
e geven maar
te dien aan-

1 (art. 1. Add.
zal hebben uit
H. Schrift en
hriften“), maar
taak, aldus de
n ontrent het
en van de be-
men. Bovendien
et de leer der
urgelijke rech-
tot een burger-
voorzover ware
ir zou zijn ge-
net redelijkheid

van de arron-
aanvaarden als
nbedoeld, ont-
betroft, aan de
daarmee, dat
bepaalde leer-
en we dat grif-
l op een inge-
paalde leer-in-
t van vaststel-
stellen gegeven
met een reeds
e inhoud. Al-
kelijke overwe-
kerkwerk aan-

feit, dat h.i.
komen, en zich
f op een stand-
baat tot mach-
tot taak kreeg.
de „BODEM“

der belijdenisgeschriften, was daarmee het pleit al verloren. Dat listige woord heeft de mensen betoverd; en door het als uitgangspunt ook zelf te aanvaarden, heeft men in principe ook zelf zich de pas afgesneden. Op de BODEM van geschriften van het verleden kun je heel wat nieuwe poespas voor het heden plaatsen. Op de bodem van Calvijn kan ook Rousseau heel wat vertellen. INDIEN het woordje „slechts“ — zie boven — terecht geciteerd is (als appellanten zeggen: de synode heeft de belijdenisgeschriften tenslotte als belijdenis SLECHTS van de vaders erkend), dan menen we: volkomen juist, die klacht. Maar men kon allang „ruiken“, dat het die kant uit zou gaan; dat was al te voorzien, toen de barthiaanse woordenkraam loskwam met het befaamde woord: staande op de bodem der belijdenisgeschriften. Toen „de kerk“ daarvoor kapseisde, had ze zelf al die belijdenis als slechts voor de vaders verbindend cadeau gedaan.

Maar, dit is maar een mening van ons. Wat zegt nu het Haagse Hof, waarbij geappelleerd was?

Het Hof vermeldt eerst, wat de appellanten zelf tegen de arrondissementsrechtbank in dezen als bezwaar hebben ingebracht. Hun bezwaar tegen de zoëven vermelde redenering komt hierop neer:

„Alle overeenkomsten strekken partijen tot wet. De wet onderscheidt niet tussen leerstellige en niet-leer-
stellige overeenkomsten. De burgerlijke rechter had dus wel degelijk een uitspraak moeten geven over de grief van bezwaarden, dat de Kerkorde (dat nieuwe product) door haar omschrijving van het belijden der kerk is vastgesteld in strijd met artikel 1 der Additionele Artikelen“.

Tot zover wat appellanten als bezwaar inbrachten. En nu wat het Hof erop antwoordt?
Het komt hierop neer:

a) vaststelling van de Kerkorde door de synode als hoogste orgaan van de Hervormde kerk (let daar wel op, K. S.) is een besluit van de Hervormde Kerk (hier ziet u weer, hoe onmisbaar het is, zich dadelijk van besluiten vrij te verklaren, overeenkomstig art 31 K.O., K. S.);

b) nu is de Herv. Kerk naar burgerlijk recht een rechtspersoonlijkheid bezittend zedelijk lichaam, o.m. vallende onder de artikelen 1690 en volgende van het Burgerlijk Wetboek;

c) dus is zulk een besluit verbindend voor haar lid-
maten, tenzij het indruist tegen het doel van het zede-
lijk lichaam, de openbare orde of de goede zeden, of
oplevert misbruik van bevoegdheid, een en ander be-
houdens het in artikel 3 Algemeen Reglement Ned. H.
Kerk uitdrukkelijk erkende recht van de lidmaten, uit
het kerkgenootschap te treden;

d) nu is er geen sprake van strijd met openbare orde
of goede zeden, en ook niet van misbruik van bevoegdheid
(daar valt over te praten, m.i.: als een lichaam een
taak aanvaardt op bepaalde voorwaarden, en ze legt
die voorwaarde anders uit, dan, naar „redelijkerwijze“
verwacht worden mag, de meerderheid uit de eenvou-
dige woorden afgelezen heeft, dan is de vraag: is hier
de bevoegdheidsgrens overschreden, ja, dan neen, niet
overbodig, K. S.);

e) de vraag is dus alleen maar of het besluit in-
druist tegen het doel der Herv. Kerk;

f) maar dat beweren appellanten zelf niet eens; zij
zelf komen alleen maar aandragen met artikel 1 van
de Additionele Artikelen;

g) over het doel der Herv. Kerk als kerkgenootschap
laten ze zich verder in hun stellingen niet uit;

h) evenmin spreken zij zich uit over de verhouding
van de doelstelling van de Herv. Kerk en het belijden
der kerk en haar verdere leerstellige grondslagen, noch
ontrent de vraag, of dat belijden en die leerstellige
grondslagen gebonden zijn aan de eis van onverander-
lijkheid naar inhoud en formulering, dan wel aan ver-
andering en „ontwikkeling“;

i) reeds om die reden is er niet te voldoen aan hun
verlangen, om het besluit tot invoering van de Kerk-
orde onverbindend te verklaren, en is er geen nood-
zaak, een antwoord te geven op de vraag, of niet de
rechter kan genóópt zijn te treden in een beoordeling
van vragen van kerkelijk-leerstellige aard.

Tot zover de uitspraak, op het besproken punt al-
thans: er is nog meer.

Alles zit dus vast op dat „staan“ op de „bodem“
der belijdenisgeschriften. Had er gestaan: in materi-
ele gebondenheid aan de inhoud der belijdenisgeschrif-
ten, dan ware althans zekelijk alles anders geweest.
Want de inhoud der belijdenisgeschriften spreekt zich
wel degelijk uit over de vraag, hierboven door het
Hof in vage formule even aangeduid, nl. welke be-
trekking er is tussen doel der kerk en de actuele be-
lijdenis der kerk; welke de relatie is tussen grond-
slag (!) en doel; en welke mogelijkheden er rechtens
zijn voor „nieuwe“ formuleringen, zolang men samen
erkent te staan op de g r o n d s l a g van de i n h o u d
der juist als formulier van enigheid aanvaarde
belijdenis. Zolang men nl. deze aanvaardt als formu-
lier van ENIGHEID, kan en mag een nieuwe formu-
lering slechts aanvaardbaar zijn, indien en zover ze
strookt met die enigheid zelf. Wie met anderen in ver-
band tredend een formulier van enigheid aanvaardt,
erkent daarmee, dat hijzelf, en alle mede-onderteke-
naars, niets nieuws kunnen en willen erkennen dan
wat daarmee strookt.

Maar een grote groep van gereformeerden, die ja-
ren en jaren aaneen heeft toegezien bij het feit, dat
de formulieren van enigheid niet meer als enigheids-
formule golden, en dat het instituut der N.H.K. als
zodanig ze niet meer erkende, op welk feit zij ook zelf

hun eigen laatste handelingen tenslotte hebben ge-
grond, gelijk ze ook daardoor hun optreden hebben
laten begrenzen, ze konden niet verwachten, dat men
met artikel 1 der Additionele Bepalingen omver zou
kunnen werpen, wat eerst als besluit was aanvaard:
te gaan staan op de „bodem“ der belijdenisgeschriften.

Tot zover deze maal. We hopen verder te gaan. De
lezer merkt, dat tot nu toe niet gebleken is, dat de
rechter uitsprak, dat binnen het kader van de Herv.
Kerk men zeggen kan: we zijn aan de besluiten, of
aan de aangenomen „K.O.“ niet gebonden. K. S.

*• Tegenspraak

In The Standard Bearer zegt coll. Hoeksema, dat het
niet waar is, wat niet aan ons, doch aan een collega ge-
schreven was, dat nl. een door ons niet met name ge-
noemd voorganger in N.-Amerika zou hebben gezegd, in
het openbaar: „why don't you go?“, zulks dan aan het
adres van mensen, die het niet eens zouden kunnen zijn
met de inhoud van de onlangs daar aangenomen Korte
Verklaring. We haasten ons, deze tegenspraak hier te
vermelden, en vinden het maar weer het beste, ons bezig
te houden alleen met de officiële handelingen. Overigens:
het was een publieke uittaling, in een preek, waarvan het
verhaal in bedoelde correspondentie geschied was, en niet
een particuliere. Maar we geloven coll. Hoeksema son-
der enige aarzeling, als hij zegt: het verhaal als zodan-
ig, gelijk door ons weergegeven, is niet waar. Overigens
hebben we ons, naar we menen, angstvallig onthouden
van aanvaarding van berichten, die we niet konden con-
trolleren. Ook wat betreft andere plaatsen. Wat van de
zijde van verantwoordelijke theologen we aan misverstan-
den en erge beweringen aangaande de mening der „vrij-
gemaakten“ lazzen, is al betreurenswaardig genoeg, en
mag geen ogenblik vergeten worden bij de beoordeling
van wat anderen, theologisch minder bekwamen, hebben
gedaan. K. S.

*• Quaternio Terminorum

In de leer van de logica bekleedt een belangrijke plaats
de leer van het syllogisme. Een syllogisme is een zoge-
naamde „sluitrede“. Ze bestaat, naar bekend model, in
drie zinnen: de eerste, maior genaamd, wordt verbonden
aan een tweede, minor geheten, en dan volgt als derde
de z.g. conclusie. Voorbeeld: Munten hebben ruitwaarde;
een rijksdaalder is een munt; een rijksdaalder heeft ruit-
waarde.

Natuurlijk zijn lang niet alle syllogismen zo eenvoudig
als dat van die rijksdaalder. Ook zijn ze niet alle even
gemakkelijk. Tenslotte is ook de leer van het syllogisme
gebonden aan allerlei regels, die elk voor zich een nauw-
keurige studie vragen, en hangt ook de opstelling en be-
trouwbaarheid van een syllogisme aan wetten, die in de
grond der zaak met allerlei wijgerige grondregelen sa-
menhangen, en eindelijk in de waagschaal gesteld worden
of kunnen worden.

Een van de fouten nu, waaraan men zich bij de opstel-
ling van een syllogisme kan bezondigen, is de z.g. quater-
nio terminorum. Men verstaat daarvoor, dat onder de
schijn van het hanteren van drie termen men er toch eigen-
lijk vier laat optreden. In het gegeven voorbeeld zijn er
drie termen: munt, rijksdaalder, ruitwaarde-hebben. Zou
ik nu één van de termen in een andere betekenis gebrui-
ken, dan waarin ik eerst hem had gebezigd, dan krijg ik
er dus eigenlijk vier. Voorbeeld: elke haan kan vliegen;
deze mijnheer is Haan; deze meneer kan vliegen. Haan
is de ene maal een beest, de andere maal de naam van
een mens.

Er is een tijd geweest, waarin iedereen, die in weten-
schappelijk verkeer wou meegerekend worden, in die syl-
logismekunst bedreven wezen moest. Als men een stelling
opwierp, en er kwam debat over de vraag, of ze juist
was, dan heette het al gauw: nu, stel maar eens een syllo-
gisme op, dan kunnen we zien, of het klopt met uw rede-
nering. Maak je daarbij een logische fout, dan kunnen
de tegenstanders je viot weerleggen, en dan begrijpt ieder-
een meteen, dat je redenering niet deugt.

Dezer dagen las ik een aardig voorbeeld van zulke
syllogismekunst, toen ik enkele gedeelten las van het
protocol van een godsdienstgesprek, waaraan ook deel-
genomen is door de beide opstellers van onze Heidelberg-
se Catechismus, nl. Ursinus en Olevianus. Het gesprek
werd gehouden te Maulbronn, en liep over de kwestie
van het avondmaal: in geding was de lutherse leer, dat
Christus' lichaam of menselijke natuur alomtegenwoordig
geworden was, zodat, wie bij het avondmaal brood en
wijn nuttigde, nu ook wezenlijk Christus' lichaam nuttigde.
Bij de debatten over die kwestie, die men nog in
onze catechismus, Zondag 18, weerspiegeld ziet, kwam
op een bepaald moment de lutheraanse theoloog Andreae
naar voren met een syllogisme. Het zag er zo uit:

a) Gods rechterhand is overal, zonder dat ze afbreuk
doet aan Christus' menselijke natuur;

b) Christus is gezeten aan Gods rechterhand;

c) Christus is dus overal, zonder dat dit afbreuk doet
aan zijn menselijke natuur.

Het leek nogal eenvoudig.

Maar Olevianus vatte dadelijk vuur. Hij zei: pardon,
dat syllogisme klopt niet. U maakt een logische fout,
meneer Andreae; dat verwijt betekent in die tijd hetzelfde,
als te zeggen: een kleine jongen kan u verbeteren.
Olevianus vond, dat Andreae zich had schuldig gemaakt
aan de quaternio terminorum. Hij zei: u doet net, alsof
er drie termen zijn in uw syllogisme, maar het zijn er
vier. Want „rechterhand“ is niet hetzelfde als „zitten
aan Gods rechterhand“.

Daarmee trof Olevianus de lutheraan meteen tussen
de voegen van het pantser, zoals die man, die een pijl af-
schoot, maar dan in zijn eenvoudigheid, en daarmee kon-
ning Achab dodelijk verwondde.

Toen ik dat las, moest ik ineens aan onze tijd denken.
We horen erg veel spreken over „gesprek“ en nog eens
„gesprek“; maar intussen schuwen de meesten een wer-
kelijk gesprek, met protocollen, en syllogismen, en

OP EN OM 'T KERKPLEIN

Zijn plaats weten

Jaren geleden rijpte in het paleis Noordeinde —
toen nog de koninklijke residentie — het plan voor
een vacantiereis naar de Noorse wateren, een boot-
reis naar de schone fjorden en het land van de mid-
dernachtzon. Toen de plannen vaste vorm hadden
aangenomen werd, daar onze koninklijke familie niet
over een eigen jacht beschikte, uitgezonden naar een
schip en naar een vertrouwd kapitein ter zee. Het
schip was spoedig gevonden. Eén van de salonboten
van de Maatschappij „De Schelde“ werd ter beschik-
king van de toen zo kleine koninklijke familie gesteld.
Niet zo spoedig was men gereed met het vinden van
de man aan wie schip en passagiers zouden wor-
den toevertrouwd. De kapiteins, die voor deze tocht
in aanmerking kwamen, werden — zonder dat zij het
zelf bemerkten — zorgvuldig getest.

Zo geviel het, dat aan een betrekkelijk nog jong
kapitein op zekere dag de vraag werd voorgelegd:
„Kapitein, wat zoudt U doen, als U eens de Koningin
aan boord had?“ Waarop deze ten antwoord gaf: „Nog-
al wiesde: Haar behandelen als gewoon passagier.
Ik op de brug en Zij op het dek. En als ze ongevraagd
op de brug kwam en praatjes had, dan zou ik haar
er kort en goed afduwen...“. Hier volgde verder een term,
krachtig als een zwakke zeeman die maar gebruiken kan.

Enige dagen later bereikte deze kapitein het ver-
zoek het kommando op zich te nemen over het schip,
dat gedurende enige weken over de Noordzee en de
Atlantische Oceaan zou varen langs de Noorse kua-
ten. Men had aan Hare Majesteit bericht, wat Haar
te wachten stond, als Zij „ongevraagd op de brug“
zou komen. En de Landsvrouw moet toen terstond
gezegd hebben: „Dat is Mijn man“.

Zo werd de reis ondernomen. De Eerste Passagiere
aan boord was — Zij kende Haar plaats — de Eerste
Passagiere. Maar: passagiere! Ze liet de kapitein
naast God schipper op zijn schip. Koninklijk staal van;
zijn plaats weten.

We moeten daar ook nogal eens aan denken in de
kerk. Wat al schippers daár de geroepen en verant-
woordelijke stuurlii soms voor de voeten lopen! En
„ongevraagd op de brug komen“. Zonder kapiteins te
ontmoeten, die, als ze hun plaats niet blijken te weten,
hun hun plaats wijzen. Het laatste dan wel niet op
zeemansmanier, maar als zijnde een kerkelijke zaak,
op kerkelijke wijs. Dat wil zeggen, niet naar de krach-
tige taal van zwakke zeelul, die, als het moet, genoeg
courage hebben om zelfs Majesteiten van de brug te
jagen, maar wel naar de stijl van dienaren des Heren,
dus vriendelijk. Want dienstknechten des Heren moe-
ten vriendelijk zijn jegens allen (2 Tim. 2:24). Ook
jegens majesteiten. Of die het ménen te zijn. En han-
teren het zwaard des Geestes. Ook tegen kerkelijke
insubordinatie. Vriendelijk in de wijze waarop, krach-
tig metterdaad. Suaviter in modo, fortiter in re.

Gelukkig zij, die de kapiteins schippers op hun
schip laten. Juist zulke leden der gemeente zullen ook
als en waar zij zelf tot regeren geroepen worden, hun
plaats weten.

Majesteitelijk.

D. E. C.

scheldsrechtens, die iedereen bevelen te blijven bij het
chapitre. We krijgen tegenwoordig boeken, waarvan de
taal een zekere gedragenheid vertoont, die de indruk
maakt van simpelheid, maar die in het wezen der zaak
het verstaan bemoeilijkt, omdat de termen gebruikt wor-
den in een betekenis, die of niet klopt met de oude, en
algemeen bekende, of voortdurend heen-en-weer zwenkt,
net zo als bij Andreae dat begrip van „rechterhand“ en
„zitten ter rechterhand“.

Niet het minst de barthiaanen zijn meesters in zulke
quaternio-terminorum-redeneringen. Enkele voorbeelden
(voor alle kenmerkend):

„Het verleden van Jezus... is Zijn leven vóór Pasen...
Als wij de evangeliën lezen, komen wij onder de indruk
van de volheid juist van dit „gisteren“... In dat giste-
ren ademt en leeft, handelt en lijdt de Héer, die zich op
Pasen als zodanig heeft geopenbaard“. Jezus Christus 18,
die Hij is, in dit perfectum van Zijn gisteren“.

Hier wordt met het begrip „gisteren“ gespeeld, even-
als met het woord „perfectum“ (voltooid), en met „ver-
leden“, „leven“, „ademen“ (Prof. v. Niftrik, Zie, de Mens,
395/6).

Dan: „Geen ogenblik mag de Kerk vergeten, dat alle
geschiedenis in Jezus Christus tot haar doel en einde ge-
komen is, en dat dit doel en einde het „tevoren“ van elk
mensenleven is... Het „tevoren“ van elk mensenleven
is Christus“ (a.w. 473).

Hier wordt gespeeld met het woord „tevoren“, „einde“,
„doel“, „Christus“.

Meer voorbeelden behoeven we niet te zoeken. Slechts
voegt ons de waarschuwing, gericht tot onszelf, om het
gesignaleerde kwaad ook zelf te ontzien: men valt erin,
eer men het weet. Want de kerktaal van de een staat
niet los van die van de ander. We hebben al gezien, hoe het
staat met 't woord „verbond“: dat betekent bij de een iets
heel anders dan bij de ander, en de ene maal 't dezelfde
mens weer iets heel anders dan de andere keer. Men zou
veel gemakkelijker de fouten van een valse redenering
aan kunnen wijzen, als men nog deed aan oorlogen-met-
syllogismen. Maar tegenwoordig betoogt men liever in de
ruimte; een syllogisme is te puntig. K. S.